

УДК 94(476)

ПАНЯЦЦЕ ЯРУСАЎ БЕЛАРУСКАГА НАЦЫЯНАЛЬНАГА РУХУ Ў МІЖВАЕННАЙ ЗАХОДНЯЙ БЕЛАРУСІ

А. С. ГОРНЫ

Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы

Гродна, Беларусь

Уводзіны. Беларускі нацыянальны рух у міжваеннай Заходняй Беларусі з'яўляўся цэласнай ўзаемазалежнай сістэмай, у межах якой існавалі розныя палітычныя плыні са сваімі арганізацыямі і правінцыйнымі структурамі. Леварадыкальная плынь беларускага руху з'яўлялася найбольш масавай і добра арганізаванай плыню, якая імкнулася змяніць грамадскі і эканамічны лад міжваеннай Заходняй Беларусі рэвалюцыйнымі сродкамі. Да яе адносіліся такія арганізацыі, як Беларуская сялянска-работніцкая грамада (БСРГ), Камуністычная партыя Заходняй Беларусі (КПЗБ), Таварыства беларускай школы (ТБШ), Беларускі сялянска-работніцкі пасольскі клуб «Змаганне» і інш. Да нацыянальна-дэмакратычнай плыні можна аднесці тыя арганізацыі, якія не прызнавалі рэвалюцыйных метадаў барацьбы і выступалі за стварэнне незалежнай беларускай дзяржавы. Сярод асноўных арганізацый гэтай плыні вылучаюцца наступныя: Беларуская хрысціянская дэмакратыя (БХД), Беларускі інстытут гаспадаркі і культуры (БІГіК), Беларускі сялянскі саюз (БСС) і інш. Часовая беларуская рада (ЧБР), таварыства «Прасвета», Беларуская радыкальная народная партыя, Таварыства беларускай асветы прадстаўлялі паланафільскую плыню беларускага руху, якая прапагандавала ідэю супрацоўніцтва беларусаў з інстытутамі польскай дзяржавы на розных узроўнях. Кожная з гэтых арганізацый імкнулася стварыць свае лакальныя структуры ў гарадах і вёсках Заходняй Беларусі.

Асноўная частка. Сярод абшырнага гістарыяграфічнага матэрыялу па праблеме дзейнасці беларускіх арганізацый у Заходняй Беларусі на сённяшні час дамінуюць тыя даследаванні, што закранаюць асобныя інстытуты беларускага руху, напрыклад, палітычныя партыі, культурна-асветніцкія таварыствы і інш. [1, с. 204–209]. Разам з тым, тэарэтычны узровень вывучэння гэтых структур, які патрабуе грунтоўнага параўнальнага аналізу і комплекснага падыходу, не стаў прыярытэтам для сучасных даследаванняў у Беларусі. Рэгіяналістыка беларускага руху дае падставы закрануць тэарэтычныя аспекты гэтай праблемы. Таму, для больш аптымальнага аналізу мы прапануем разглядаць рэгіянальныя асаблівасці дзейнасці беларускіх структур у Заходняй Беларусі праз прызму адмысловых ярусаў, якія маюць комплексныя характарыстыкі.

1 Лідарскі ярус – вышэйшы ярус развіцця беларускага руху, які звязаны з дзейнасцю лідараў і кіруючых структур. У большасці сваёй гэты ярус ахопліваў горад Вільню, дзе ў міжваенны перыяд знаходзіліся цэнтральныя органы практычна ўсіх беларускіх партый і арганізацый, пражывалі і ажыццяўлялі сваю дзейнасць лідары беларускага руху ўсіх палітычных плыняў, знаходзіліся рэдакцыі многіх беларускіх газет і часопісаў. Менавіта з гэтага горада адыходзілі пэўныя дырэктыўныя ўстаноўкі аб фарміраванні і развіцці правінцыйных

беларускіх структур, а кіраўнікамі арганізацый фарміравалася агульная стратэгія дзейнасці ў заходнебеларускіх ваяводствах. Разам з гэтым, частка лідараў і аўтарытэтных беларускіх дзеячоў пражывала па-за межамі Вільні, напрыклад, выдавец А. Уласаў, дэпутат польскага сейма ад беларускай меншасці В. Рагуля і інш. [2, с. 274].

2 Гарадскі ярус – ахопліваў тыя гарады Заходняй Беларусі, дзе існавалі і дзейнічалі розныя беларускія арганізацыі і ініцыятывы. У гэтым ярусе неабходна вылучыць наступныя катэгорыі: а) гарадскія лакальныя цэнтры беларускага руху; б) іншыя гарады з беларускімі асяродкамі. У першай катэгорыі беларускі рух дасягаў дастаткова значнай канцэнтрацыі ў гарадскім асяроддзі і выходзіў за рамкі замкнёнага беларускага асяродка ўнутры гарадской супольнасці. Звычайна, у гарадскіх лакальных цэнтрах беларускі рух меў значны рэсурс для сваёй агітацыі ў выглядзе прэсы, ствараў добра арганізаваныя адукацыйныя ініцыятывы, уплываў на органы мясцовага самакіравання і на правінцыйныя структуры ў той ці іншай мясцовасці. Паводле ступені развіцця беларускай актыўнасці, мы вызначылі тры гарадскія лакальныя цэнтры беларускага руху ў Заходняй Беларусі: Гродна, Навагрудак і Баранавічы. Ва ўсіх астатніх заходнебеларускіх гарадах беларуская актыўнасць дасягала розных узроўняў, аднак не мела такую канцэнтрацыю, як у вышэй названых гарадах.

3 Сельскі правінцыйны ярус – гэта асяродкі беларускага руху, якія дзейнічалі ў сельскай мясцовасці ў заходнебеларускіх паветах і належалі розным палітычным і грамадскім структурам. Дадзены ярус ахоплівае вясковыя і местачковыя ячэйкі розных беларускіх арганізацый, у склад якіх уваходзілі пераважна сяляне і прадстаўнікі вясковай інтэлігенцыі. Таксама да гэтага ярусу належыць цэлы арэал актывістаў і найпрост спачуваючых беларускаму руху жыхароў вёсак, якія выпісвалі беларускія газеты, распаўсюджвалі беларускую літаратуру і лістоўкі, арганізавалі беларускія школы і кааператывы. Гэты ярус быў найбольш шматлікім і ахопліваў сотні тысяч людзей, звязаных паміж сабой беларускай актыўнасцю.

Заклучэнне. Такім чынам, упершыню ў айчыннай гістарыяграфіі было распрацавана паняцце ярусаў беларускага нацыянальнага руху. Дадзеныя ярусы вылучаны з улікам ступені развіцця беларускага руху на ўзроўні горад/вёска і адлюстроўваюць вертыкальную схему пашырэння беларускай актыўнасці ў міжваеннай Заходняй Беларусі.

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. Савіч, А. А. Айчынная гістарыяграфія гісторыі Заходняй Беларусі 1921–1939 гадоў: манаграфія / А. А. Савіч. – Брэст: БрДУ, 2019. – 300 с.
2. Кароткі нарыс беларускага пытання / рэд., аўт. прадм.: А. Пашкевіч, А. Вашкевіч, А. Чарнякевіч. – Мінск : Логвінаў, 2009. – 395 с.